

Drewnowski, Zbigniew

Wybory do sejmu PRL i rad narodowych w woj. warszawskim w 1969 r.

Rocznik Mazowiecki 4, 259-274

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II. M A T E R I A Ł Y

ZBIGNIEW DREWNOWSKI

WYBORY DO SEJMU PRL I RAD NARODOWYCH W WOJ. WARSZAWSKIM W 1969 R.

*Elections to the Polish Sejm and to the People's Councils
within Warsaw Voivodeship in 1969*

Ważne w życiu społeczeństwa wydarzenie polityczne, jakim są wybory do sejmu PRL i rad narodowych, przebiegało w 1969 r. na terenie woj. warszawskiego w warunkach wysokiej aktywności wszystkich jego mieszkańców. Była to kampania polityczna przeprowadzana w jubileuszowym roku 25-lecia Polski Ludowej, po V Zjeździe Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, który ocenił dotychczasowy dorobek i uchwalił kierunki dalszego wszechstronnego rozwoju socjalistycznej Polski.

W warunkach woj. warszawskiego sprawy intensywnego rozwoju społeczno-gospodarczego, doskonalenie działalności rad narodowych, mobilizacja całego społeczeństwa do udziału w zarządzaniu i rozwijaniu gospodarki stanowiły główne problemy, wokół których koncentrowała się kampania wyborcza. Tym też sprawom sporo uwagi poświęca niniejsza publikacja. Nie ujmuje ich szczegółowo, lecz raczej syntetycznie sygnalizuje, charakteryzując sytuację społeczno-gospodarczą i polityczną w województwie w okresie przeprowadzania wyborów.

I. Dorobek w okresie 4-letniej kadencji rad narodowych podstawą do nakreślenia programu dalszego rozwoju województwa

Z końcem maja 1969 r. upłynęła 4-letnia kadencja sejmu PRL i rad narodowych. Był to okres dla woj. warszawskiego pomyślny ze względu na szybkie tempo rozwoju gospodarki, a szczególnie przemysłu, znaczny postęp w dziedzinie warunków bytowych mieszkańców, wzbogacenie

ich życia kulturalnego. Taka ocena wynika z rozrachunku programu wyborczego Frontu Jedności Narodu, przyjętego przez społeczeństwo w kampanii wyborczej w 1965 r. Sprawozdanie z realizacji tego programu przedstawione zostało na wspólnej sesji Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu i Wojewódzkiej Rady Narodowej 17 czerwca 1969 r. Analogicznie dokonano oceny realizacji programów wyborczych we wszystkich powiatach przez powiatowe komitety FJN. Sprawozdania te stanowiły punkt wyjścia do rozmów z wyborcami, którzy na licznych zebraniach wypowiadali się rzeczowo i konkretnie na temat osiągnięć, konfrontując je z zawartymi w programach wyborczych z 1965 r. zamierzeniami. Generalnie wyborcy potwierdzili pozytywną ocenę wykonania programu wyborczego.

Nie sposób omówić szczegółowo wszystkich osiągnięć woj. warszawskiego w okresie od 1965 do 1969 r. Byłby to materiał zbyt obszerny. Warto jednak przytoczyć główne z nich, szczególnie te, które zdecydowanie zaważyły na przeobrażeniach społeczno-gospodarczych. Podstawą pomyślnego rozwoju gospodarczego województwa było szybkie tempo uprzemysłowienia. Średni roczny przyrost produkcji przemysłowej w latach 1965—1968 wyniósł 15,2% i był wyższy o 6,6% od przeciętnego w kraju. Wartość globalnej produkcji przemysłowej województwa w 1968 r. wyniosła 42,9 mld zł i stanowiła już 4,6% produkcji krajowej, gdy w 1964 r. udział ten wynosił tylko 3,6%. Znacznie wzrosło zatrudnienie w przemyśle. W 1968 r. wynosiło 148,5 tys. osób, tj. o 32,2% więcej niż w 1964 r. Wielu rejonom województwa przyniosło to zasadniczą zmianę struktury gospodarczej. W całym województwie przemysł wytwarzał w 1968 r. ok. 40% dochodu społecznego, a jeszcze przed czterema laty wytwarzał tylko 23,9%. Zadania ustalone w programie wyborczym zostały więc w zakresie rozwoju przemysłu przekroczone.

Znaczne osiągnięcia uzyskało mazowieckie rolnictwo. Globalna produkcja rolna w latach 1965—1968 wzrastała średnio o 3% rocznie. Oznacza to m. in. wzrost plonów zbóż o 2,3 q z 1 ha w stosunku do średnich zbiorów w latach 1961—1965, tj. z 17,4 do 19,7 q, rozwój hodowli bydła z 42,3 sztuk w 1964 r. do 46,9 sztuk w 1968 r. oraz zwiększenie ilości trzody chlewnej z 74,4 do 82,5 sztuk na 100 ha użytków rolnych.

Zwiększyła się w tym okresie towarowość produkcji rolnej w województwie. Stanowi ona 11% w skupie ogólnokrajowym, a udział niektórych produktów rolnych jest znacznie wyższy. Np. w 1968 r. województwo dostarczyło ponad 135 tys. ton owoców, co stanowi 25,6% krajowego skupu, prawie 129 tys. ton warzyw, tj. 16,6% ogólnych dostaw, oraz 666,8 mln litrów mleka, czyli 13,2% całości skupowanego mleka w kraju. Świadczy to, że rolnictwo w woj. warszawskim rozwija się

w wyspecjalizowanych kierunkach i dlatego rośnie jego rola w gospodarce narodowej. Wzrastają także dochody rolników i podnosi się poziom życia na wsi. Osiągnięte rezultaty w rolnictwie są wynikiem znacznych nakładów inwestycyjnych i zwiększonych dostaw środków do produkcji rolnej. W latach 1965—1968 rolnictwo otrzymało inwestycje na ogólną sumę 9,5 mld zł, które przeznaczono m. in. na zmeliorowanie 105,4 tys. ha użytków rolnych oraz zelektryfikowanie dalszych 58 tys. zagród. W latach 1964—1968 rolnictwo otrzymało 6700 traktorów. W tym czasie podwoiły się dostawy nawozów mineralnych, a dostawy pasz przemysłowych zwiększyły się prawie o 70%. Zaopatrzenie w materiały budowlane znacznie się poprawiło, chociaż w dalszym ciągu intensywnie rozwijające się budownictwo wiejskie odczuwa ich niedosyt.

Wiele osiągnięć można również odnotować w dziedzinie rozbudowy dróg. Wybudowano w czterolecie ok. 1448 km dróg o nawierzchni twardej i ulepszono nawierzchnię 1119 km dróg, co poprawiło warunki komunikacyjne w województwie. Wiele miejscowości uzyskało łączność komunikacyjną przez stworzenie nowych linii PKS.

Polepszyły się również warunki mieszkaniowe ludności. W ciągu 4 lat wybudowano 47,8 tys. mieszkań o 148,6 tys. izb, przy czym głównym inwestorem były spółdzielnie mieszkaniowe. Przybyło wiele nowych urządzeń komunalnych, a wśród nich warto wymienić 84 km nowej sieci wodociągowej oraz pięciokrotny wzrost domowych instalacji gazowych w systemie dostaw gazu płynnego do mieszkań. Odnotować również należy dalszy znaczny rozwój sieci sklepów, przy czym wartość sprzedaży w handlu detalicznym zwiększyła się o 2545 zł na 1 mieszkańca rocznie. Te wydatki na zakupy są wyrazem zwiększenia się dochodów pieniężnych ludności (o 36% w ciągu czterolecia).

W latach 1965—1968 rozbudowana została sieć lecznictwa, co wpłynęło na poprawę warunków ochrony zdrowia w miastach i we wsiach. Wybudowano w tym okresie 37 nowych ośrodków zdrowia, oddano do użytku 7 przychodni, a liczba łóżek szpitalnych zwiększyła się o 1415.

Wykonano też wszystkie przewidziane w programie wyborczym z 1965 r. zamierzenia w zakresie rozwoju oświaty. Zrealizowanie reformy szkolnictwa podstawowego przyniosło w efekcie objęcie wszystkich dzieci w wieku szkolnym pełną 8-klasową szkołą. Dalszej rozbudowy dokonano w szkolnictwie zawodowym, któremu przybyły 62 nowe szkoły, a liczba absolwentów zwiększyła się prawie dwukrotnie. Ten rozwój szkolnictwa wymagał rozbudowy bazy lokalowej. Wybudowano więc 217 budynków szkół podstawowych, 9 warsztatów szkolnych i 13 internatów. Nastąpił także rozwój życia kulturalnego w województwie. Zwiększyła się ilość bibliotek i punktów bibliotecznych, wzbogacone zostały ich księgozbiory. Na wsiach rozbudowano sieć wiejskich klubów

kultury. Dwukrotnie zwiększyła się ilość telewizorów w województwie, rozwinęło się znacznie czytelnictwo prasy.

Przytoczone fakty świadczą o dużym i wszechstronnym dorobku, jaki osiągnęło woj. warszawskie w okresie 4 lat kadencji rad narodowych. Postęp ten dał się odczuć we wszystkich środowiskach, był wynikiem pracy i zaangażowania ludzi, potwierdził realność zamierzeń zawartych w programie wyborczym Frontu Jedności Narodu. To szerokie informowanie o realizacji programów wyborczych społeczeństwo przyjęło z zadowoleniem. Gospodarska rozmowa w końcu kadencji rad była wyrazem dużej aktywności społecznej, cechowała ją troska o dalszy rozwój poszczególnych wsi i miast, a także całego województwa. Były w niej także głosy krytyczne. W środowisku robotniczym dotyczyły one głównie dysproporcji między inwestycjami produkcyjnymi i socjalno-bytowymi, a w środowisku wiejskim — niepełnego pokrycia zapotrzebowania w materiały budowlane, w niektóre maszyny rolnicze i części zamienne do nich, nie najlepszej jeszcze obsługi w skupie produktów rolniczych i zaopatrzenia w środki do produkcji rolnej. Bogaty dorobek ze spotkań rozliczeniowych z wyborcami posłużył m. in. do rozwinięcia szerokiej pracy wyjaśniającej kierunki polityki gospodarczej, wypracowane na V Zjeździe PZPR, i do opracowania programów wyborczych na nową kadencję.

W procesie aktywizacji życia społecznego, w rozwijaniu gospodarki, w tworzeniu coraz lepszych warunków do zaspokojenia bytowych i kulturalnych potrzeb mieszkańców województwa rady narodowe w okresie kadencji w latach 1965—1968 spełniły rolę rzeczywistego gospodarza na swoim terenie. W osiągnięciach tych niemały jest udział tysięcy radnych i członków komisji rad, których inicjatywy i zaangażowanie społeczne wyzwalały rezerwy społecznej aktywności, mobilizując mieszkańców do wypełniania obywatelskich obowiązków i pracy społecznej we własnym środowisku.

W okresie omawianej kadencji w radach narodowych wszystkich szczebli w woj. warszawskim działało 16 tys. radnych i ponad 7 tys. członków komisji. W pewnym stopniu uwidocznił się wzrost roli i znaczenia rad narodowych jako kolektywnych organów zarządzania. Szczególnie umocniły się gromadzkie rady narodowe, które na ogół pomyślnie rozwiązywały przekazane im zadania w zakresie rolnictwa, skupu i gospodarki finansowej, dzięki uzyskaniu większych kompetencji i uprawnień. W większym też zakresie wypełniały rady narodowe funkcje kontrolne, głównie poprzez swoje komisje. W miastach nastąpił znaczny rozwój samorządu mieszkańców, którego zasadniczą formą stały się komitety blokowe. Działało ich w okresie kadencji ok. 700, a praca koncentrowała się na porządkowaniu miast, organizowaniu opieki nad dziećmi i mło-

dzieżą, opieki nad ludźmi chorymi i starymi, organizowaniu świetlic i różnych form pracy kulturalnej.

Pozytywnie można ocenić także bezpośrednie kontakty radnych z wyborcami. W okresie kadencji posłowie i radni odbyli w województwie ponad 21 tys. spotkań z ludnością, w czasie których omawiali aktualne zadania realizowane przez rady, konsultowali przygotowywane projekty uchwał, informowali o wykonywaniu planów gospodarczych i postulatów wyborców. Spotkania te miały na celu rozszerzenie form udziału mieszkańców w zarządzaniu. Lepszej działalności rad narodowych sprzyjało udoskonalenie pracy ich aparatu wykonawczego.

II. Przebieg kampanii wyborczej

Aktywność polityczna społeczeństwa sprzyjała rozwinięciu szerokiej działalności informacyjnej i popularyzowaniu polityki socjalistycznej Polski, tej polityki, której od 25 lat przewodziła PPR, a później PZPR wraz ze Zjednoczonym Stronnictwem Ludowym i Stronnictwem Demokratycznym. Przedstawione społeczeństwu osiągnięcia Polski w okresie 25-lecia spotkały się z powszechną aprobatą i były przyjmowane jako argument potwierdzający realność dalszych zamierzeń na okres nowej kadencji rad narodowych. W miesiącach marzec, kwiecień i maj na terenie województwa w różnych środowiskach zorganizowano ponad 11 tys. odczytów, w których wzięło udział ponad 300 tys. osób. W tematyce odczytów dominowały zagadnienia wynikające z uchwał V Zjazdu PZPR, problemy demokracji socjalistycznej, sytuacja międzynarodowa, a szczególnie problem Niemiec, problematyka międzynarodowego ruchu robotniczego w aspekcie przygotowań do światowej narady partii komunistycznych i robotniczych. Dużym zainteresowaniem cieszyły się odczyty na temat osiągnięć kraju i województwa, a także o roli sejmu i rad narodowych, o rozwoju form demokracji socjalistycznej w naszym państwie.

Do działalności związanej z przeprowadzeniem wyborów zaangażowany był liczny aktyw partyjny, stronnictw politycznych i organizacji społecznych. Komitety FJN skupiły w województwie ponad 150 tys. osób. W składzie komitetów FJN znalazło się 29,7% członków PZPR, 17,9% członków ZSL, ok. 1% członków SD. Bezpartyjni stanowili 51,5% składu osobowego komitetów.

Aktywiści FJN zaangażowali się m. in. do opracowywania i popularyzowania programów wyborczych w nowej kadencji, do przeprowadzania konsultacji kandydatów wysuniętych do rad narodowych, organizowania spotkań kandydatów z wyborcami oraz do przygotowania

jak najlepszych warunków do przeprowadzenia głosowania 1 czerwca. Były to zadania niemałe, jeśli się weźmie pod uwagę wielkość województwa i wynikającą z jego podziału ilość jednostek administracyjnych.

Już w marcu 1969 r. zespoły redakcyjne przystąpiły do opracowywania projektów programów wyborczych. W skład tych zespołów wchodził przedstawiciele partii i stronnictw politycznych, organizacji społecznych, związków zawodowych, działacze rad narodowych i instytucji gospodarczych. Projekty programów wyborczych konsultowane były w instancjach PZPR, ZSL i SD, a następnie przedłożone do zatwierdzenia przez komitety Frontu Jedności Narodu. Niezależnie od programu wyborczego dla województwa opracowane zostały programy powiatowe, miejskie i gromadzkie. Wojewódzki program wyborczy FJN określał kierunki rozwoju województwa, akcentując potrzebę dalszego jego uprzemysłowienia jako podstawy dynamicznego rozwoju całej gospodarki. Program zakładał, że na koniec kadencji rad narodowych, tj. w 1972 r., wartość produkcji przemysłowej powinna osiągnąć ok. 61 mld zł. Ten wzrost produkcji odbywać się będzie głównie poprzez rozwój i unowocześnienie zakładów produkcyjnych przemysłu chemicznego, maszynowego, elektrotechnicznego oraz rolno-spożywczego i materiałów budowlanych. W dalszym uprzemysłowieniu województwa obowiązywać będzie zasada koncentracji inwestycji, a także plan regionalny, uwzględniający koncepcję gospodarczą dla podregionów: warszawskiego, ciechanowskiego, ostrołęckiego i siedleckiego.

Obok rozwoju przemysłu kładzie się nacisk na dalszy rozwój produkcji rolnej. Wojewódzki program wyborczy stwierdza, że: „Podstawowym zadaniem pozostaje nadal łagodzenie aż do pełnej likwidacji deficytu zbóż oraz znaczne przyspieszenie tempa rozwoju pogłowia bydła i zapewnienie dalszego rozwoju pogłowia trzody chlewnej”. Przewiduje się m. in. osiągnięcie plonów 4 zbóż w wysokości 21,5 q z ha, obsadę 53 sztuki bydła i 93 sztuki trzody chlewnej na 100 ha. Rozwojowi produkcji rolnej sprzyjać będzie wzrost nakładów inwestycyjnych na rolnictwo oraz zwiększenie dostaw środków do produkcji i wprowadzanie nowoczesnych metod gospodarowania.

Wraz z rozwojem tych dwóch podstawowych dziedzin gospodarki program przewiduje dalszą poprawę życia ludności, rozbudowę sieci szkolnictwa i aktywizację życia kulturalnego. Warto podkreślić zamierzenie wybudowania w miastach 80 tys. izb mieszkalnych, znaczne rozszerzenie sieci placówek handlowych, placówek służby zdrowia. W dziedzinie oświaty zakłada się rozbudowę szkolnictwa zawodowego średniego i zasadniczego do takiego poziomu, że w 1973 r. dalszym kształceniem objętych zostanie ok. 90% absolwentów szkół podstawowych.

W programie wyborczym akcentowano konieczność dalszego doskonalenia działalności rad narodowych, co wiąże się z rozszerzeniem ich uprawnień i możliwości koordynacyjnych, szczególnie w zakresie programów inwestycji oraz wzrostu odpowiedzialności za realizację planowanych zadań w przemyśle, rolnictwie i budownictwie.

Programy wyborcze w poszczególnych powiatach zawierały zamierzenia wynikające dla nich z programu wojewódzkiego, uwzględniające ich specyfikę gospodarczą i możliwości uruchomienia lokalnych rezerw. Przy opracowywaniu tych programów wystąpiły pewne trudności wynikające stąd, że próbowano zawrzeć w nich wiele takich zamierzeń, szczególnie inwestycyjnych, które miały co prawda na celu aktywizację gospodarczą danego powiatu, ale nie mieściły się w aktualnej koncepcji rozwoju gospodarczego. Konsultacje nad projektem tych programów w Wojewódzkim Komitecie FJN pomogły wyeliminować te niesłuszne i nierealne zamierzenia i uczynić je bardziej konkretnymi i realnymi.

Dorobkiem kampanii wyborczej jest również i to, że każda gromada ma własny program wyborczy. Główną treść tych programów stanowi plan rozwoju i intensyfikacji produkcji rolnej, uwzględniający gospodarskie wykorzystanie nakładów państwa, środków własnych rolników i uruchamianie istniejących rezerw. W gromadzkich planach wyborczych zawarte były również zadania dotyczące budowy dróg, działalności oświatowo-kulturalnej, rozwoju usług i zaspokajania innych potrzeb gromady, oparte na czynach społecznych i zaangażowaniu mieszkańców. Dla umożliwienia szerokiego spopularyzowania wojewódzki program wyborczy wydrukowano w 20 tys. egzemplarzy, powiatowe łącznie w 50 tys. egz., a gromadzkie przeciętnie po 20—50 dla każdej gromady.

Poważnym zadaniem dla aktywu było przeprowadzenie zebrań konsultacyjnych w sprawie kandydatów na radnych. Dyskutowano także nad projektem programów wyborczych. Zebraniem konsultacyjnymi, których przeprowadzono 5294, objęte zostały wszystkie wsie, z tym że w niektórych powiatach organizowano wspólnie zebrania dla kilku sąsiednich wsi. Wzięło w nich udział ok. 200 tys. wyborców. Omawiano kandydatury na radnych gromadzkich rad narodowych, informowano o kandydatach do powiatowych i wojewódzkiej rady narodowej. Była to także forma powszechnej rozmowy ze społeczeństwem w sprawach dotyczących pracy GRN i radnych, a także zamierzeń zawartych w gromadzkich programach wyborczych. Zgłoszono wiele cennych uwag, wniosków i projektów oraz deklarowano udział mieszkańców w realizacji zadań zawartych w programach.

Wyborcy zgłosili zastrzeżenia co do 757 osób proponowanych wstępnie jako kandydatów na radnych GRN. Świadczy to, że kandydatom stawiano wysokie wymagania, że ze zrozumieniem podchodzono do sprawy

zapewnienia radzie w nowej kadencji warunków dobrej działalności. Zastrzeżenia dotyczyły głównie postawy społecznej i etyczno-moralnej kandydatów. Niektórym osobom w powiatach podwarszawskich zarzucono, że pracując w Warszawie mało angażują się w pracy na rzecz środowiska w miejscu zamieszkania. Krytycznie oceniono mało aktywną pracę niektórych radnych powtórnie kandydujących. Były również nieliczne wypadki uprzedzeń do wysuwania kobiet i młodzieży jako kandydatów na radnych. Nie było natomiast wypadków, aby wyborcy kierowali się uprzedzeniami ze względu na przynależność partyjną kandydatów. Zebrania konsultacyjne na wsi były ważnym etapem prac związanych z przygotowaniem do wyborów. Nastąpiła aktywizacja wszystkich organizacji społeczno-politycznych na wsi, zwiększyło się poczucie współodpowiedzialności za realizację aktualnych zadań społeczno-politycznych i gospodarczych.

Po zebraniach konsultacyjnych ostateczne listy kandydatów do rad narodowych zostały zestawione przez komitety FJN i zarejestrowane w komisjach wyborczych. W woj. warszawskim na nową kadencję w 6 okręgach kandydowało 48 osób na posłów do sejmu PRL, 203 osoby na radnych WRN, 2371 osób na radnych PRN i 543 osoby na radnych MRN miast stanowiących powiaty, 4002 osoby na radnych MRN oraz 17 180 osób na radnych osiedlowych i gromadzkich rad narodowych. Ogółem więc kandydowało 24 299 osób na radnych rad narodowych wszystkich szczebli. Kandydaci ci w maju odbyli 3958 spotkań z ludnością. W wielu spotkaniach uczestniczyło ich po kilku zarówno na posłów, jak i radnych. Stwarzało to możliwości przedyskutowania zarówno problemów ogólnopolskich, jak i tereńowych. Najwięcej spotkań przeprowadzono w powiatach: Sierpc — 399, Mińsk Mazowiecki — 268, Płońsk — 232, Łosice — 228, Ostrow Maz. — 224, Sochaczew i Grójec po 205. We wszystkich spotkaniach wzięło udział 235 tys. wyborców, czyli przeciętnie po 60 osób w każdym spotkaniu. Mimo że przypadły one w okresie nasilonych prac polowych, które spiętrzyły się na skutek opóźnionej wiosny, cieszyły się dużym zainteresowaniem i charakteryzowały je ożywione dyskusje.

Wszystkie spotkania odbywały się w przyjemnej i poważnej atmosferze. Podkreślić należy duże zaangażowanie młodzieży, nauczycieli i aktywu kulturalnego w organizowaniu odpowiedniej oprawy estetycznej spotkań. Z ankiety przebiegu spotkań wynika, że w zdecydowanej większości miały one charakter gospodarskiej rzeczowej rozmowy o osiągnięciach i perspektywach rozwoju środowiska, powiatu, województwa i kraju. W środowisku robotniczym duże zainteresowanie budziły zmiany zachodzące w naszej gospodarce, wiele uwagi poświęcono zagadnieniom usprawnienia planowania oraz ulepszania metod zarządzania i organi-

zacji pracy w zakładach produkcyjnych. W większości spotkań na wsi rozpoczynano spotkanie od omówienia kierunków rozwoju gromady w okresie nowej kadencji rad. Omówiono przede wszystkim sprawy intensyfikacji produkcji rolnej. Nie brakło również krytyki pod adresem instytucji i organizacji obsługujących rolnictwo. Stosunkowo sporą ilość spotkań zorganizowano z młodzieżą. Duży wpływ na aktywizację młodzieży miało organizowanie spotkań w ramach „Dni młodego wyborcy”, w których wzięło udział ok. 75 tys. uczestników. Organizowano uroczyste wręczenie dowodów osobistych młodym ludziom, którzy po raz pierwszy w życiu mieli wziąć udział w głosowaniu. W ten uroczysty sposób dowody osobiste w województwie otrzymało 5 tys. młodych obywateli.

W czasie spotkań z kandydatami na posłów i radnych wyborcy zgłosili ok. 5500 wniosków i postulatów, z których do realizacji przyjęto ponad 4 tys. Wstępną kwalifikację zgłoszonych postulatów przeprowadzono już w trakcie spotkań. Kandydaci na posłów i radnych, działacze FJN i przedstawiciele rad narodowych wyjaśniali wyborcom, które ze zgłoszonych postulatów i wniosków są realne, które zaś są niesłuszne i nie mogą być przyjęte do realizacji bądź też wymagają dalszej szczegółowej analizy. Powołane przez komitety FJN zespoły dokonały analizy zarejestrowanych postulatów, a następnie przekazały je do rozpatrzenia i załatwienia prezydiom rad narodowych i instytucjom. Ich zadaniem w okresie kadencji rad narodowych jest czuwanie nad realizacją postulatów, a zadaniem posłów i radnych — informowanie o tym ludności na spotkaniach.

III. Wyniki głosowania, ukonstytuowania się władz terenowych

1 czerwca w woj. warszawskim wzięło udział w głosowaniu 99,2% uprawnionych. Jest to najwyższy wskaźnik frekwencji, jaki dotychczas osiągnięto. Świadczy to o dużej aktywności politycznej mieszkańców, o wysokim stopniu ich świadomości społecznej i zaangażowanej postawie obywatelskiej. Istotny wpływ miało także dobre przygotowanie organizacyjne głosowania. W 15-dniowym okresie wyłożenia spisów wyborców sprawdziło je 98,2% uprawnionych do głosowania, a w wyniku przedłużenia w 107 obwodach okresu sprawdzania spisów o dalsze 3 dni ostatecznie sprawdziło się na listach 98,3% wyborców. W okresie sprawdzania list wyborców wyjaśniano i usuwano wszelkie niezgodności, powstałe najczęściej z usterek ewidencji ludności. Na dobrą frekwencję w głosowaniu wpłynęła także kampania polityczna, prowadzona przez

organizacje partyjne PZPR i stronnictw politycznych ZSL i SD oraz komitety FJN w okresie przedwyborczym.

W dniu głosowania odnotowano zjawiska manifestacyjnego, zbiorowego udawania się wyborców do lokali wyborczych. Ocenia się, że w województwie wystąpiło ponad tysiąc takich grup. Manifestacyjne formy przybywania wyborców do lokali wyborczych widziało się we wszystkich powiatach, jednak szczególnie wyróżniły się powiaty: sierpecki, płoński, ciechanowski, ostrołęcki, makowski, węgrowski i mławski, w których mieszkańcy wsi przybywali do lokali wyborczych na wozach udekorowanych zielenią i transparentami. Niektórym grupom towarzyszyły także kapele ludowe. Wyróżniali się również młodzi wyborcy, którym przewodzili aktywiści ZMS i ZMW. Już do godziny 13.30 oddało swoje głosy 67,7% wyborców w województwie, a powiat żuromiński zakończył praktycznie głosowanie o godz. 15.00, uzyskując 100% frekwencji.

Na wysoką ocenę zasłużyli członkowie komisji wyborczych. Wykazali oni duże zdyscyplinowanie, sprawność i pełne poczucie odpowiedzialności za wykonanie powierzonych im zadań. We wszystkich lokalach, estetycznie udekorowanych, panował porządek, stworzono dobre warunki zapewniające sprawność czynności związanych z oddawaniem głosów oraz ich obliczaniem po zakończeniu głosowania. Wyróżnili się także harcerze, pełniący w dniu głosowania funkcje porządkowe i informacyjne. Wyniki głosowania świadczą o olbrzymim poparciu dla kandydatów zgłoszonych z list Frontu Jedności Narodu. Poniższe zestawienie zawiera wyniki głosowania kandydatów na posłów i radnych do wszystkich szczebli rad narodowych w woj. warszawskim 1 czerwca 1969 r.

Tabela 1

Kandydaci na	ilość uprawnionych do głosowania	% wyborców, którzy wzięli udział w głosowaniu	% głosów nieważnych	% głosów na kandydatów z list FJN
posłów do sejmu PRL	1 644 549	98,8	0,04	98,7
radnych WRN	1 644 549	98,8	0,03	98,8
„ PRN	1 459 717	98,9	0,05	99,02
„ MRN (stanowiących powiaty)	184 832	98,1	—	99,53
radnych MRN (nie stanowiących powiatów)	419 700	98,9	0,04	99,5
radnych GRN i ORN	1 041 754	98,8	0,07	98,9

W wyniku głosowania na terenie woj. warszawskiego wybrano 36 posłów (spis imienny na końcu artykułu) i 16 859 radnych rad wszystkich szczebli. Liczba wybranych radnych jest większa w po-

równaniu z poprzednią kadencją o 1010 osób. Wynika to ze zwiększenia ilości radnych w GRN do 27 osób w każdej oraz z uzyskania przez 9 osiedli rangi miast. Tabela 2 zawiera zestawienie porównawcze ilości rad poszczególnych stopni i radnych z lat 1965 i 1969 w woj. warszawskim.

Tabela 2

Wyszczególnienie	rok	WRN	PRN	MRN (pow.)	MRN (nie stan. pow.)	ORN	GRN	razem
liczba rad	1965	1	28	5	54	10	491	589
	1969	1	28	5	63	1	442	540
liczba radnych	1965	140	1 610	295	1 915	256	11 633	15 849
	1969	140	1 633	370	2 770	27	11 919	16 859

Skład polityczny wybranych radnych nie uległ większym zmianom w stosunku do kadencji z lat 1965—1969. W ogólnej liczbie zmniejszył się nieco udział członków PZPR i ZSL na korzyść bezpartyjnych. Wzrósł odsetek radnych, których kandydatury wystawiły organizacje młodzieżowe. Dla przykładu warto odnotować, że do składu gromadzkich rad narodowych weszło 1202 członków ZMW, tj. prawie dwukrotnie więcej niż w poprzedniej kadencji. W powiatowych radach narodowych znalazło się również 165 członków tej organizacji, a w Wojewódzkiej Radzie Narodowej 12. W nowych radach narodowych znalazło się 7200 radnych z poprzedniej kadencji, czyli 42,7% ogólnego ich składu. Wśród radnych jest 3547 kobiet. Niektóre dane, pełniej przedstawione w tabeli 3, świadczą, że w składzie nowych rad narodowych wystąpiły korzystne zmiany, że jest to wyraz rozszerzenia w organach władzy terenowej przedstawicielstwa poszczególnych środowisk społecznych.

Tabela 3

Radni	kobiety w %	radni poprzedniej kadencji w %	czł. PZPR w %	czł. ZSL w %	czł. SD w %	bezparyjni %	czł. ZMS %	czł. ZMW %	czł. ZHP %
WRN	25,0	51,4	44,4	22,9	7,1	23,6	5,0	8,6	3,6
PRN	25,0	44,5	46,2	23,2	3,4	27,2	3,3	10,1	1,5
MRN (stanowiących pow.)	30,5	40,5	53,0	3,5	8,1	35,4	10,5	0,5	2,2
MRN (nie stanowiących pow.)	25,2	39,5	47,5	11,5	6,1	34,9	4,7	1,7	1,9
ORN	25,9	37,0	48,1	7,4	3,7	40,8	11,1	—	1,1
GRN	19,2	43,2	38,8	21,9	0,3	39,0	0,5	10,1	1,1
ogółem:	21,0	42,7	41,3	19,9	1,8	37,0	1,7	8,5	1,3

Przy omawianiu przekroju społecznego radnych warto odnotować, że znacznie wzrósł udział robotników, których do rad wszystkich szczebli wybrano 2421, a w poprzedniej kadencji było ich tylko 1345. O 429 mandatów więcej przypadło rolnikom, piastującym w nowej kadencji 8913 mandatów radnego. W składzie radnych zwiększył się udział ludzi z wyższym i średnim wykształceniem, co zapewne będzie miało wpływ na podwyższenie się poziomu działalności rad. Warto także odnotować, że i w radach gromadzkich znalazło się 2454 radnych, legitymujących się wykształceniem wyższym i średnim.

Przekrój radnych poszczególnych szczebli wg środowisk społecznych i wykształcenia ilustruje poniższa tabela.

Tabela 4

Wyszczególnienie	Radni					
	wg grup społecznych w %			wg wykształcenia w %		
	robotnicy	rolnicy	prac. umysł.	wyższe	średnie	pozostałe
WRN	25,7	24,3	45,7	32,9	19,3	47,8
PRN	19,7	35,5	41,6	16,5	28,4	55,1
MRN (stanowiących pow.)	40,3	2,4	47,3	24,6	29,7	45,7
ORN	37,0	11,1	40,8	7,4	33,3	59,3
GRN	9,1	67,0	21,9	1,9	18,7	79,4
ogółem:	14,3	52,9	28,9	5,7	23,2	71,1

Przyjęta została zasada, że radni pracować będą tylko w jednej radzie, co eliminuje obserwowane w poprzednich kadencjach fakty przeciążania tej samej osoby nadmierną ilością zadań społecznych. W składzie nowych rad narodowych znaleźli się obok doświadczonych działaczy, którzy pełnili funkcję radnego w poprzedniej kadencji, także nowi działacze z różnych środowisk społecznych, a tym na pewno nie zbraknie zapału i energii do wypełnienia zaszczytnych, ale również odpowiedzialnych zadań. Oceniając ze społecznego i politycznego punktu widzenia, możemy zatem stwierdzić, że wybory do sejmu PRL i rad narodowych w woj. warszawskim w 1969 r. zostały uwieńczone pomyślnym rezultatem.

Aneks

WYKAZ IMIENNY POSŁÓW WYBRANYCH 1 CZERWCA 1969 R.
W OKRĘGACH WYBORCZYCH NR NR 68—73 (WOJ. WARSZAWSKIE)

Okręg wyborczy nr 68, obejmujący powiaty ciechanowski, mławski, nowodworski, płoński i pułtuski:

1. Gałaj Dyzna — członek Prezydium NK ZSL, pracownik naukowy PAN i SGGW.

2. Janczyk Tadeusz — prezes zarządu Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, zastępca członka KC PZPR.

3. Krysiak Zdzisław — rolnik z pow. Pułtusk, członek PZPR.

4. Pińkowski Józef — przewodniczący Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Warszawie, członek egzekutywy WKW PZPR.

5. Trętowski Mieczysław — rzemieślnik, właściciel warsztatu stolarskiego w Nowym Dworze Mazowieckim, członek SD.

6. Zakrzewska Aniela — kierownik szkoły podstawowej w pow. Mława, członek ZSL.

Okręg wyborczy nr 69, obejmujący pow. ostrołęcki, makowski, ostrowski, przasnyski i wyszkowski:

1. Babiuch Edward — kierownik Wydziału Organizacyjnego KC PZPR, członek KC PZPR.

2. Ceberek Stanisław — rolnik, przewodniczący GRN w Wykrocie, pow. Ostrołęka, członek ZSL.

3. Czudowski Stanisław — inżynier-leśnik, nadleśniczy w Jeglu, pow. Wyszaków, członek PZPR.

4. Kurowska Kamila — nauczycielka Szkoły Podstawowej w Drażdzewie, pow. Maków Mazowiecki, bezpartyjna.

5. Starzec Feliks — członek Sekretariatu NK ZSL, redaktor naczelny „Zielonego Sztandaru”.

Okręg wyborczy nr 70, obejmujący miasto Otwock oraz pow. otwocki, garwoliński, rycki i wołomiński:

1. Gwiazda-Pietrasz Henryka — lekarz medycyny z Sanatorium im. J. Marchlewskiego w Otwocku, bezpartyjna.

2. Huszcza Zygmunt — gen. ludowego Wojska Polskiego, dowódca Warszawskiego Okręgu Wojskowego, członek PZPR.

3. Marzec Mieczysław — sekretarz NK ZSL.

4. Matusiak Stanisław — przewodniczący Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Garwolinie, członek PZPR.

5. Rozmiarzek Aleksander — sekretarz Wojewódzkiego Komitetu SD w Warszawie.

6. Szewczyk Bronisław — rolnik ze wsi Trojanów, pow. Ryki, członek ZSL.

Okręg wyborczy nr 71, obejmujący m. Płock oraz pow. płocki, sierpecki, gostyniński, sochaczewski i żuromiński:

1. Brach Aleksander — aparatowy destylacji w Mazowieckich Zakładach Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku, członek PZPR.

2. Kowalczyk Edward — kierownik Filii Politechniki Warszawskiej w Płocku, członek SD.

3. Marciniak Feliks — rolnik z pow. Sierpc, członek ZSL.
4. Skrobisz Henryk — prezes Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Warszawie.
5. Strzelecki Ryszard — członek Biura Politycznego, sekretarz KC PZPR, członek Rady Państwa.
6. Zajfert Janina — zootechnik z pow. gostynińskiego, członek PZPR.

Okręg wyborczy nr 72, obejmujący m. Pruszków, Żyrardów oraz pow. pruszkowski, piaseczyński, grójecki i grodziski:

1. Bartosiewicz Ryszard — majster w farbiarni Żyrardowskich Zakładów Przemysłu L. L. iarskiego, członek PZPR.
2. Blinowski Franciszek — kierownik planowania i finansów KC PZPR, członek KC PZPR.
3. Lopatyński Igor — I sekretarz Komitetu Miasta i Powiatu Pruszków, członek egzekutywy WKW PZPR.
4. Oracki Leszek — mistrz obróbki wiórowej w Zakładach Mechanicznych „Ursus”, członek PZPR.
5. Różańska Wiktoria — pracownica Zakładów L-14 w pow. Piaseczno, bezpartyjna.
6. Skulimowski Wacław — rolnik z pow. Grodzisk Mazowiecki, członek ZSL.
7. Szafranski Henryk — I sekretarz WKW PZPR, członek KC PZPR.

Okręg wyborczy nr 73, obejmujący m. Siedlce oraz pow. siedlecki i sokołowski:

1. Gut Józef — formierz-odlewnik w Fabryce Urządzeń Dźwigowych w Mińsku Maz., członek PZPR.
2. Krasnodębska Regina Stanisława — rolniczka z pow. Węgrów, członek ZSL.
3. Lubiński Konstanty — wiceprezes Klubu Inteligencji Katolickiej.
4. Róg-Świostek Mieczysław — redaktor naczelny „Chłopskiej Drogi”, zastępca członka KC PZPR.
5. Szczepański Władysław — dyrektor Zespołu Szkół Zawodowych w Siedlcach, członek PZPR.
6. Wycech Czesław — prezes NK ZSL, marszałek sejmu PRL.

SUMMARY

The election campaign to the Sejm — the Polish Parliament — and to the People's Councils — the elected local government authorities — passed in all of Poland, and in Warsaw Voivodeship as well, in an atmosphere of a vivid political activity. These elections were to take place in 1969, half a year after the V Congress of PZPR — the Polish United Workers' Party, in the year of the 25th anniversary of the foundation of People's Poland.

The four-year term, from 1965 to 1969, for which the People's Councils and the Sejm were in office, witnessed a considerable advance in the economy, the education, and the cultural activities of Warsaw Voivodeship. In this period the average annual increase in industrial production was 15,2%, 6,6% higher than foreseen in the respective all-Poland index. In the same time, agricultural production in the voivodeship rose 3% per year, an achievement to which the investment of the sum of 9,5 billion Złote has mainly contributed.

Further: newly built were 1448 km hard-surface roads, 47 800 dwellings comprising 148 600 rooms, a great number of new stores, many health service stations, schools, and other cultural objects.

All these achievements resulted from the successful implementation of the 1965 election programme which had been put forward by what is called the National Unity Front. In 1969 the election campaign was started by a public accounting rendered to the voters, by which it was shown that the 1965 programme had been made good. In this action contact was made with the electorate in some 1000 special sessions held in a variety of social environments. Moreover, these meetings gave occasion to appraise the way the People's Councils and its members had been discharging their functions, and to move resolutions for the next term.

In close co-operation with the local population the Committees of the National Unity Front drew up the election programmes for the new term in office of the Sejm and the People's Councils. The programme prepared for each voivodship committee laid out the trends for the given voivodship's future development, stressing the necessity of further industrialization as basis for progress in the national economy. Accentuated was the pressing need of concentrating industrial investments mainly on chemical plants, machine works, electrical equipment and building materials, and factories for processing rural food products.

As to agriculture, the targets set in the programmes were to gain in 1972 corn crops averaging 21,5 quintals per 1 ha and an increase in live stock to 53 cattle and 93 hogs per 100 ha cultivated land. Also anticipated was a further improvement in the living conditions of the population accompanied by an expansion in the systems of education and the number of cultural institutions.

The election programmes prepared for particular counties (poviats) recorded the tasks set to them in the voivodship programme, with due attention paid to the county's specific economy and the chance of making use of resources hitherto neglected.

A further accomplishment of the election campaign was that for every rural community a separate programme was drawn up. In the first place these programmes deal with matters of furthering and intensifying agricultural production and, additionally, with questions of road building, education and cultural aims, the expansion of services and, in general, with all sort of ways of satisfying the needs of the community.

Every time all programmes were submitted to detailed discussion at pre-election meetings of the population.

In the election campaign a great effort was made in order to designate the most suitable candidates for the posts of alderman and council member. In these decisions the electorate of Warsaw Voivodship were consulted in 5294 mass meetings which took in every single village. In 757 cases objections were raised against some of the candidates proposed, and in their place others were suggested as more acceptable.

After final consultations the Committees of the National Unity Front established lists of the candidates ultimately proposed.

For the 1969—1973 term in office, in the six election districts of Warsaw Voivodship 48 persons stood for election to the Sejm, 203 to the Voivodship Council, 2371 to County Councils and 543 to Councils of autonomoss towns, and 17 180 candidates for election to the Councils of Communities and Villages. All candidates had repeated meetings with their electorates during May 1969. These meetings were mainly intended to introduce the candidates to their voters and,

moreover, to enable the electorate to discuss details of the election programmes. All in all, some 5500 motions and requests were submitted, the majority of which were finally approved by the National Unity Front Committees as worthy of consideration and implementation.

The course of actual voting and the results were evidence of the live interest paid to political life by the population of Warsaw Voivodeship. 99,02% of the registered members voted; there were cases when the voters arrived showily in a body at the polls. In some voting districts all members managed to cast their votes in the morning hours.

In favour of the candidates proposed in the election lists of the National Unity Front almost 99% of all valid votes were cast and, as final result, 36 deputies to the Sejm and 16 859 members of the different Councils were elected.

As to party allegiance, the composition of the elected persons was changed but little compared with the 1965-1969 term in office. An increase took place in the number of candidates suggested by Youth Organizations; also more numerous were new members from among workmen and peasants.

From a social and political point of view it might be claimed, that in the area of Warsaw Voivodeship the 1969 elections to the Sejm and the Councils turned out to be a full success.